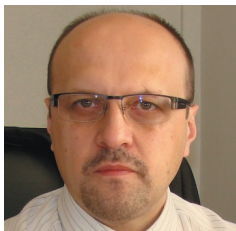

Potencjał pogranicza

dr Marek Cierpiał-Wolan

Uniwersytet Rzeszowski, Urząd Statystyczny w Rzeszowie

Obszary transgraniczne, ze względu na procesy integracyjne i dezintegracyjne współczesnego świata, a także dużą skalę przemieszczeń ludności stają się – szczególnie w ostatnim okresie – przedmiotem wnikliwych badań i analiz. Na tym tle – ze względu na wyraźną asymetrię potencjałów ekonomicznych, instytucjonalnych i społecznych, potęgowanych jeszcze w ostatnim okresie przez eskalację działań wojennych pomiędzy Rosją a Ukrainą – wyróżnia się rubież polsko-ukraińska. Jaka jest jej specyfika? Czy możemy się doszukać jakichś paradoksów? Gdzie drzemią nieujawnione dotychczas potencjały?

W literaturze dotyczącej tematyki pogranicza podkreśla się zarówno peryferyjność geograficzną, jak i gospodarczą polsko-ukraińskiego obszaru transgranicznego. Przyczyn tego należy upatrywać przede wszystkim w przebiegu procesów rozwojowych uwarunkowanych czynnikami historycznymi i politycznymi, takimi jak: zerwanie przedwojennych więzi o charakterze funkcjonalnym, szczelność granicy, a także niestabilnej sytuacji polityczno-gospodarczej na Ukrainie. Problem ten jednak jest bardziej złożony i nie tak jednoznaczny.

Ocena specyfiki sytuacji społeczno-gospodarczej obszarów transgranicznych obejmuje zarówno przepływy, jak i powiązania transgraniczne (społeczne, instytucjonalne czy biznesowe). Dotyczą one zasobów naturalnych, ludzi, a także wszelkich dóbr materialnych i niematerialnych. Warto tutaj podkreślić ich wieloaspektowy charakter – obejmujący w znacznie większym stopniu relacje rodzinne, religijne czy kulturowe.

Wybrane aspekty w liczbach

Jedną z głównych przyczyn wzrostu zainteresowania polsko-ukraińskim obszarem transgranicznym jest, utrzymująca się od kilku lat, ogromna skala przemieszczeń ludności na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, spowodowana także trwającym konfliktem zbrojnym na Ukrainie.

Analiza przepływu osób na granicy polsko-ukraińskiej w ostatnich kilku latach – przed wybuchem pandemii COVID-19 – wskazuje, że liczba przekroczeń sięgała ponad 20 mln rocznie. Rzecz jasna jest to związane z bardzo dużą skalą wydatków, przede wszystkim obywateli Ukrainy. W 2019 roku zwiększyły się one w Polsce – w porównaniu z 2015 rokiem – o ok. 9%, przy jednoczesnym wzroście średniej wydatków w przeliczeniu na jedną podróż. Należy podkreślić, że ta średnia była ponad trzykrotnie wyższa (w 2019 r. – 717 zł) w porównaniu z wydatkami Polaków (193 zł). Ukraińcy kupowali w Polsce głównie materiały budowlane, sprzęt RTV i AGD oraz części i akcesoria do środków transportu. Natomiast Polacy na Ukrainie najczęściej nabywali paliwo, odzież i obuwie, a także napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe. Wartość wydatków na zakup towarów poniesiona przez obywateli Ukrainy w Polsce w 2019 r. w relacji do eksportu towarów na Ukrainę wyniosła 36,2% (spadek o 20,8 p. proc. w stosunku do 2015 r.).

Ukraińcy kupowali w Polsce głównie materiały budowlane, sprzęt RTV i AGD oraz części i akcesoria do środków transportu. Natomiast Polacy na Ukrainie najczęściej nabywali paliwo, odzież i obuwie, a także napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe.

Pandemia COVID-19 spowodowała znaczne zmiany w przemieszczeniach ludności. W 2020 roku odnotowano ponad 63% spadek ruchu cudzoziemców na granicy polsko-ukraińskiej w porównaniu z rokiem 2019, a co za tym idzie zmniejszenie się wydatków o prawie 66%. W 2021 roku, w związku z częściowym luzowaniem obostrzeń, zarówno ruch, jak i wydatki cudzoziemców w porównaniu z 2020 rokiem wzrosły odpowiednio o 12% i 11%. W całym I kwartale 2022 roku ruch cudzoziemców na granicy polsko-ukraińskiej był prawie 3-krotnie wyższy niż w I kwartale 2021 r. Co ciekawe, z powodu eskalacji konfliktu pomiędzy Ukrainą a Rosją, skala przekroczeń granicy była najwyższa w pierwszej dekadzie marca 2022 roku, ale od 20 marca nie dorównała poziomowi z 2019 roku. Oczywiście – w I kwartale 2022 r. – zmieniła się także struktura wydatków Ukraińców w Polsce. Ci, którzy wyjeżdżali z naszego kraju, kupowali głównie towary nieżywnościowe, w tym znaczny udział stanowiły wyroby medyczne i opatrunkowe.

Duża skala przepływów osób, towarów i usług – zwłaszcza przed pandemią – miała wpływ na procesy wzrostu gospodarczego województwa podkarpackiego. Okazało się, że wartość wydatków Ukraińców na Podkarpaciu ponad 50-krotnie przewyższała wydatki Polaków w obwodzie lwowskim. Wydatki Ukraińców w strefie przygranicznej (to znaczy do 50 km od granicy) stanowiły ponad 12% wartości eksportu całego Podkarpacia i ponad 13% wartości sprzedaży detalicznej województwa w 2019 roku. Saldo wydatków Ukraińców i Polaków w latach 2015–2019 wahało się w granicach 3,5 mld zł, w odniesieniu do PKB Podkarpacia utrzymywało się na bardzo wysokim poziomie i wynosiło około 4,5% w całym badanym okresie. Oczywiście relacje te zmieniły się z powodu pandemii COVID-19 jak i trwającej wojny. W latach 2020–2021 wydatki Ukraińców stanowiły ok. 5,9% wartości sprzedaży detalicznej całego Podkarpacia. Według prognoz, w 2022 r. wyniosą ok. 4,5%. Podobnie sytuacja przedstawiała się jeżeli chodzi o relację wydatków do PKB, która wyniosła 1,8% w latach 2020–2021, podczas gdy w roku 2022 przewiduje się ją na poziomie 1,5%.

Zatem siła oddziaływania salda transgranicznego na procesy wzrostu gospodarczego na Podkarpaciu jest tak duża, że jego nieuwzględnianie skutkowałoby znacznym spadkiem tempa wzrostu PKB, a w 2016 i 2017 roku oznaczałoby nie wzrost, a recesję w województwie podkarpackim. Intensywność interakcji transgranicznych była także widoczna w wysokiej dynamice przyrostu firm, które wykazywały również większą przeżywalność w porównaniu z danymi dla całego województwa podkarpackiego.

Siła oddziaływania salda transgranicznego na procesy wzrostu gospodarczego na Podkarpaciu jest tak duża, że jego nieuwzględnianie skutkowałoby znacznym spadkiem tempa wzrostu jego PKB, a nawet ryzykiem recesji.

Zróznicowany obraz obszarów transgranicznych ujawnił wiele paradoksów, wskazując jednoznacznie na trudności w ocenie poziomu ich rozwoju społeczno-gospodarczego i wymaga pogłębionych badań i analiz, ze szczególnym uwzględnieniem obiektywnych i subiektywnych aspektów jakości życia. Specyfika procesów transgranicznych uwidacznia przede wszystkim paradoks zadowolenia, gdzie relatywnie wysokiej ocenie subiektywnych aspektów jakości życia nie odpowiada obraz tego obszaru zbudowany w oparciu o powszechnie dostępne dane. Wyjątkowy charakter obszarów transgranicznych przejawia się także w specyficznych wzorcach zachowań gospodarstw domowych. Ich cechą charakterystyczną – w regionach przygranicznych – jest duża skala transferów prywatnych, które mają istotny wpływ na ich

równowagę budżetową. Jak wykazują wyniki badań, mieszkańcy obydwu regionów stosunkowo dobrze radzą sobie z budżetem domowym, pomimo relatywnie wyższego wskaźnika ubóstwa dochodowego, niższego wynagrodzenia i często wyższego bezrobocia niż przeciętnie w poszczególnych krajach.

Specyfika procesów transgranicznych uwidacznia przede wszystkim paradoks zadowolenia, gdzie relatywnie wysokiej ocenie subiektywnych aspektów jakości życia nie odpowiada obraz tego obszaru zbudowany w oparciu o powszechnie dostępne dane.

Siła obszarów transgranicznych

Dynamika i współzależność zjawisk społeczno-ekonomicznych we współczesnym świecie stają się szczególnie widoczne w przypadku obszarów transgranicznych. Tego typu regiony, sklasyfikowane na poziomie NUTS 3¹, zajmują około 40% terytorium Europy. Mieszka w nich ponad 150 milionów ludności i wytwarzane jest prawie 30% europejskiego PKB. Warto przy tym podkreślić, że procesy transgraniczne mają znaczenie nie tylko regionalne, ale w krajach geograficznie mniejszych odgrywają także strategiczną rolę polityczną i makroekonomiczną.

Pogłębione badania i analizy dotyczące oddziaływania granic ujawniają istnienie potencjału rozwojowego w odniesieniu do prezentowanego polsko-ukraińskiego obszaru transgranicznego. Stąd coraz częściej granica postrzegana jest nie tylko jako bariera, ale jako pewien potencjał, który może przynosić wymierne korzyści dla mieszkańców i być impulsem do rozwoju gospodarczego obszarów przygranicznych. Oczywiście pandemia COVID-19, a przede wszystkim eskalacja konfliktu zbrojnego w Ukrainie zmienia w pewnym stopniu skalę i charakter zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych. Duży napływ uchodźców, głównie kobiet z dziećmi i osób w wieku poprodukcyjnym ujawnił wrażliwość i empatię Polaków na tragedię społeczeństwa ukraińskiego. Jest to jednak również ogromne wyzwanie dla organów władzy rządowej, samorządowej i organizacji trzeciego sektora – w zakresie pomocy w zakwaterowaniu, wyżywieniu, zorganizowaniu opieki zdrowotnej oraz zapewnieniu bezpieczeństwa. Ma także wpływ na zjawiska i procesy zachodzące na rynku pracy – być może pozwoli wypełnić deficyty w zakresie niektórych zawodów. Nie możemy jednak zapominać, że transfery przekazywane obywatelom Ukrainy obciążają nasz system budżetowy.

W przeprowadzonych badaniach blisko 40% uchodźców z Ukrainy deklaruje chęć dłuższego pobytu w Polsce, co może w znacznym stopniu wpłynąć na dynamikę rozwoju na obszarach przygranicznych. Dlatego bardzo ważną kwestią w procesie rozpoznawania potencjału tych obszarów jest gruntowna analiza kapitału terytorialnego, a więc nie tylko materialnych, ale również niematerialnych zasobów, które decydują o stopniu atrakcyjności i pozycji konkurencyjnej danego obszaru. W tym aspekcie szczególną uwagę należy poświęcić kapitałowi społecznemu, który, jak podkreśla wielu ekonomistów, jest ważną determinantą zróżnicowania poziomu rozwoju gospodarczego i dynamizuje procesy przemian w kierunku społeczeństwa wiedzy.

W przeprowadzonych badaniach blisko 40% uchodźców z Ukrainy deklaruje chęć dłuższego pobytu w Polsce, co może w znacznym stopniu wpłynąć na dynamikę rozwoju na obszarach przygranicznych.

¹ Klasyfikacja NUTS (*Nomenclature des unités territoriales statistiques*) pozwala na rozwiązywanie problemów dotyczących różnorodności podziałów administracyjnych krajów UE, aby zapewnić porównywalność danych statystycznych. W Polsce NUTS 3 to odpowiednik podregionu.

W tym kontekście warto podjąć wysiłek stworzenia spójnego systemu badawczego dla obszarów transgranicznych, co na dalszym etapie mogłoby znaleźć swoje odzwierciedlenie w tworzeniu i monitorowaniu strategii rozwoju regionów i innych jednostek terytorialnych, a także przyczynić się do tworzenia transgranicznych obszarów funkcjonalnych. Na podstawie spójnego programu badawczego zdecydowanie łatwiej będzie podejmować wspólne, komplementarne decyzje po obu stronach granicy (np. nowe przejścia graniczne, wspólne inwestycje w infrastrukturę drogową, polityka migracyjna, zmiana ustawodawstwa dotyczącego małego ruchu granicznego), ale także zidentyfikować niewykorzystane dotychczas potencjały.

O autorze

Dr **Marek Cierpiął-Wolan** – adiunkt w Katedrze Metod Ilościowych i Informatyki Gospodarczej w Instytucie Ekonomii i Finansów Uniwersytetu Rzeszowskiego. Dyrektor Urzędu Statystycznego w Rzeszowie. Autor ponad 100 publikacji krajowych i zagranicznych. Redaktor naczelny czasopisma naukowego Wiadomości Statystyczne, sekretarz naukowy *Statistics in Transition new series*. Prezes Polskiego Towarzystwa Statystycznego – Oddział w Rzeszowie, członek Rady Głównej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Kierownik oraz ekspert krajowych i międzynarodowych projektów badawczych.

Partnerzy

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

GDAŃSK

Pomorski Fundusz Rozwoju
sp. z o.o. z siedzibą w Gdańsku

Spółka Samorządu
Województwa Pomorskiego

Więcej niż spawanie

Partnerzy numeru

Ministerstwo
Funduszy
i Polityki Regionalnej

ZWIĄZEK WOJEWÓDZTW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

serce Polski

przestrzeń otwarta

WOJEWÓDZTWO
OPOLSKIE

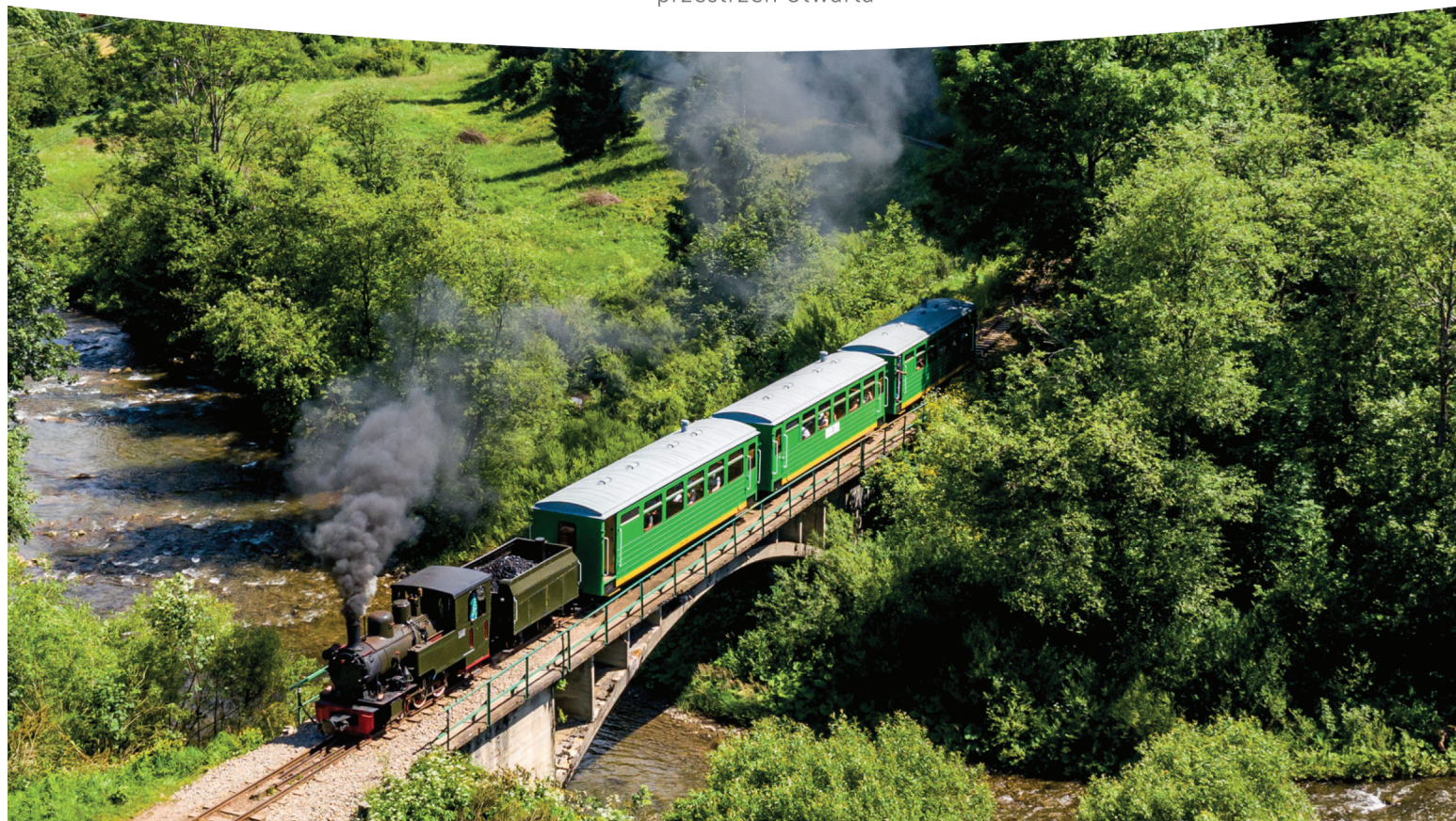
Lubuskie
Warte zachodu

WARMIA
MAZURY

OLIVIA
CENTRE

Podkarpackie - przestrzeń otwarta

Podkarpackie – brama Unii Europejskiej, przestrzeń nowoczesnej gospodarki, nieskażonej przyrody i bogatej kultury. Innowacyjne technologie lotnictwa, informatyki czy motoryzacji sąsiadują tu z obszarami aktywnego wypoczynku, kulinarnych doznań i górskiej przygody.

Na odwiedzających nasz region czekają niesamowite i unikatowe atrakcje. Wśród nich Jezioro Solińskie, Bieszczadzka Kolejka Leśna, czy jeden z największych i najpiękniejszych w Europie skansenów – Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Architektonicznymi peretkami kulturowej mozaiki Podkarpacia są także drewniane świątynie wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Na szczególną uwagę zasługują podkarpackie zamki: w Łańcucie, Kraszynie i Baranowie Sandomierskim, uznawane za jedne z najpiękniejszych w Polsce.

Czyste powietrze, zdrowa żywność oraz walory przyrodnicze czynią z regionu znakomitą przestrzeń do życia. Poznaj Podkarpackie i przekonaj się sam!

Pomorski Thinkletter nr 2(9)/2022

Polskie regiony wobec nowej rzeczywistości

Na jakie wyzwania muszą znaleźć odpowiedź samorządy wojewódzkie w turbulentnych czasach?

Co dla polskich regionów oznacza wojna w Ukrainie?

Jakie zmiany przyniosą depopulacja i migracje?

Dlaczego i w którą stronę ewoluuje polityka UE wobec regionów?

Czy transformacja energetyczno-klimatyczna może być szansą wybiecia się na podmiotowy rozwój?

E-wydanie publikacji „Polskie regiony wobec nowej rzeczywistości” można pobrać [tutaj](#).

POMORSKI
KONGRES
OBYWATELSKI

Pomorski Thinkletter to nowy jakościowo **hub komunikacyjny** wokół wyzwań rozwojowych Pomorza i Polski zainicjowany oraz wydawany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (z siedzibą w Gdańsku) w ramach Pomorskiego Kongresu Obywatelskiego.

Zależy nam, aby Pomorski Thinkletter był przestrzenią skupiającą przedstawicieli różnych sektorów i branż – zarówno osoby zaangażowane społecznie, jak i sektor nauki, biznesu czy administracji. Chcemy aby była to agora wielostronnej dyskusji, wymiany doświadczeń oraz uspoźniania perspektyw.

Zachęcamy do **zapisania się do grona stałych odbiorców**, aby informację o nowych wydaniach otrzymywać bezpośrednio na adres e-mail. Subskrypcja jest **bezpłatna**.

Dotychczas opublikowane numery:

- 1/2020 **Pomorskie miasta wobec pandemii i wyzwań klimatycznych**
- 2/2020 **Stawka i oblicza cyfryzacji**
- 3/2020 **Siła lokalności dla budowy Europejskiego Zielonego Ładu**
- 1/2021 **Siła sąsiedztwa i lokalności dla budowy lepszej Polski**
- 2/2021 **Drogi do innowacyjnych regionów i Polski**
- 3/2021 **Sens i drogi do Zielonego Ładu**
- 4/2021 **Człowiek vs. algorytm i sztuczna inteligencja – kto kogo zaprogramuje?**
- 1/2022 **Jaka logika rozwoju miast?**

Wszystkie numery w wygodnym formacie PDF można pobrać na stronie www.kongresobywatelski.pl